

FORORD

«Det rensset luften», kan vi si etter en skikkelig krangel. Det kan være sant, men det kan også være en løgn. Det kan nok rense luften når vi får sagt hva vi mener om sårende ord og krenkende handlinger, men det kan også forsterke urett som er begått, og øke avstanden mellom oss. Vi vil aldri nå fram til hverandre når vi står fast på at vår egen virkelighetsforståelse er den eneste sanne. Men et godt og likeverdig forhold oppstår heller ikke når jeg lar den andres virkelighetsforståelse overkjøre min egen. Et oppgjør innebærer alltid å ta både meg selv og den andre på alvor.

Makt kan brukes til å herske og bestemme, men det finnes en annen måte å bruke makt på. Den består i å lete etter en farbar vei mot et oppgjør der vi finner fram til hverandre i god forstand, og tilgivelse og forsoning kan bli et resultat.

Tilgivelse og forsoning er noe vi alle må forholde oss til om vi skal leve godt med hverandre og med oss selv. Jeg tror det er slik fordi i ethvert samliv vil det gode og det onde være en sammenvevd virkelighet både *i* oss og *mellom* oss. Det er snakk om vårt samliv med hverandre, men også om å leve med seg selv. For min del er troen på en Gud som favner og om-slutter oss nettopp gjennom tilgivelsens og forsoningens virkelighet, helt grunnleggende. På dette fundamentet kan jeg forstå meg selv som både elsket og verdifull for ham som har skapt meg. Jeg tror også at Bibelens beskrivelse av hva Guds tilgivelse og forsoning betyr, hjelper oss til å forstå hvordan vi kan tilgi og forsones med våre medmennesker.

I denne boken verken kan eller vil jeg prøve å formidle hvordan vi kan

få til å tilgi hverandre eller oppnå forsoning, men jeg ønsker å si noe om hvordan vi kan forstå innholdet i tilgivelse og forsoning, og hva som må være på plass for at tilgivelse og forsoning kan bli et resultat. På den måten håper jeg at du kan finne noen tanker og knagger du kan bruke i eget liv, eller i møte med andre, og som kan forkorte veien fram til tilgivelse og forsoning.

Jeg ønsker å bidra til at vi kan leve med oss selv og hverandre slik at tilgivelsens og forsoningens virkelighet kan prege våre liv. For å oppnå det, må vi slutte å forstå tilgivelse og forsoning som et mål. Tilgivelse og forsoning er først og fremst et mulig (og noen ganger et overraskende) resultat av hva et sant, ærlig og redelig oppgjør kan skape – i vårt eget liv og i samlivet med andre.

INTRODUKSJON

HVORDAN NÅR VI FRAM TIL HVERANDRE?

Mange har opplevd at det i forkynnelse, sjelesorg og terapi formidles at å tilgi sitt medmenneske er et krav og en plikt. Vi kan også møte en forestilling både i kristne sammenhenger og fra faglige instanser om at å tilgi den andre er nødvendig for at du selv skal bli fri fra det vonde. Jeg toner derfor likegodt flagg med en gang, slik at du kan velge om du vil lese mer: Jeg mener at et slikt krav er grunnleggende feil, det er ikke dette Bibelen formidler om tilgivelse. Jeg tror også det er feil å bruke tilgivelse som et middel til å bli fri fra det vonde jeg bærer på. Det er sant at tilgivelse skaper frihet og nytt liv, men da forutsettes det at tilgivelsen mottas som en gave – både til den som tilgis og til den som tilgir. Jeg vil gjerne få si til deg som kjemper med dette, at en framstilling av tilgivelse som en plikt eller et middel til å bli fri, er misbruk av tilgivelsens innhold. Og til deg som i forkynnelse, sjelesorg eller ut fra en behandlerrolle snakker om tilgivelsen på denne måten: Still spørsmål ved denne forestillingen – selv om du er overbevist om at du har rett. På vegne av de mange jeg har møtt som lider etter å ha blitt utsatt for traumatiserende krenkelseserfaringer, vil jeg be deg om å vise den respekt¹ at du *ser en gang til* på om det du formidler er sannhetsbærende både faglig, teologisk og ikke minst sjelesørgisk.

Det er ingen som prøver å forfalske et gråpapir, det er bokstavelig talt ikke verdt innsatsen. Men det er mange som opp gjennom tiden har forsøkt å forfalske diamanter. Tilgivelse og forsoning er å ligne med diaman-

ter. Da er det viktig at vi ikke forfalsker innholdet i tilgivelse og forsoning ved å gi begrepene et innhold som påfører lidende mennesker nye byrder. Tilgivelse og forsoning er og skal være noe som frigjør og reiser mennesker opp.

Tilgivelse og forsoning er to av de vakreste og mest verdifulle ordene jeg kan tenke meg. Hele den kristne tro er basert på tilgivelse, det er selve fundamentet i fellesskapet med Gud og i fellesskapet mennesker imellom. Bibelen formidler at muligheten for å ta imot Guds tilgivelse er gyldig for ethvert menneske som har blitt født eller kommer til å bli født på jorden. Guds oppgjør med synd og ondskap, sykdom og lidelse som er følger av syndefallet, skjedde på korset. Jesus Kristus, som er både menneske og Gud, tok frivillig på seg å sone for alle menneskers synd. Han gjorde det for vår skyld – fordi det var nødvendig, og fordi Gud elsker oss. Gud forsonte oss med seg selv, sier Paulus.²

Dette er selve evangeliet, det gode budskapet fra Gud til deg og meg. Men muligheten for tilgivelse og forsoning er også et godt budskap mennesker imellom. Det kan reise mennesker opp, både den som er såret fordi han eller hun opplever seg tråkket på, og den som sårer og trenger å ta ansvaret for dette, slik at han eller hun kan leve med seg selv og andre med en fortid som er gjort opp. Tilgivelse og forsoning kan også skape avklaring som gir nye muligheter der det har blitt splittelse og fiendskap. Det kan gjenopprette fellesskap mellom mennesker, nabolag, partidannelser og nasjoner.

«Tilgi oss vår skyld, slik også vi tilgir våre skyldnere», står det i bønne Jesus lærte sine.³ Jesus knytter tilgivelsen vi mottar til tilgivelsen vi gir. Dette er frigivende, men har dessverre ført til den misoppfatning at vi selv er nødt til å tilgi for at Gud skal tilgi. Denne forståelsen har vært en snublestein for mange som har opplevd å bli krenket. Hvordan kan jeg tilgi en som har gjort så mye vondt mot meg? Hvordan kan jeg tilgi når jeg selv skammer meg over og kjenner på skyld for det som har skjedd – selv om jeg med hodet vet at det er den andre som er den ansvarlige? Hvordan kan jeg tilgi den andre når jeg ikke kan tilgi meg selv?

EN HISTORIE

Jeg hadde gått sammen med cirka tjue mannfolk over flere år. De hadde som barn og unge blitt utsatt for seksuelle overgrep av samme mann. Flere av dem var vokst opp i og hørte til i samme kristne forsamling. Mannen som hadde forgrepet seg på dem, var en sentral lederskikkelse her.

Overgriperen hadde bekreftet mennenes historier om overgrep, og han hadde ganske kort tid etter at overgrepene var avdekket, sendt hver av dem et brev med bønn om tilgivelse for det han hadde gjort. Flere av de utsatte opplevde brevet som en provokasjon. Så lettvint skulle han ikke slippe unna!

Nå var det gått noen år siden brevet var mottatt, og jeg våget å stille spørsmålet: Hva med å tilgi? Jeg ble møtt med sinne og høylytte protester. Samtidig visste jeg at flere av mennene levde med en forestilling om at tilgivelse var noe de *burde* gi. De hadde vokst opp på bedehuset og lært at tilgivelse var noe Gud hadde sagt at de skulle gjøre. Slik han hadde tilgitt dem, skulle de tilgi hverandre – også overgriperen. Men nå var det helt uaktuelt, eller rettere sagt helt umulig for dem, å se på tilgivelse som noe annet enn et nederlag. Og jeg ga dem rett. Tilgivelse var ennå ikke et aktuelt tema. Fortsatt måtte de ha tid til å bearbeide det de var blitt påført.

Slik lærte jeg ei viktig lekse: Tilgivelse er ikke et relevant tema før vi selv er kommet til rette med det vonde vi har opplevd i livet. Mennene jeg var sammen med opplevde at spørsmålet mitt åpnet såret og forsterket smerten, usikkerheten, skyldfølelsen og skammen som overgrepene hadde skapt. De var lettet over at det de selv og mange av kameratene deres hadde blitt utsatt for, var kommet fram i dagen, at de var blitt trodd, og at overgriperen skulle få sin straff. Det flere av dem ikke hadde regnet med, var at egne sår også kom opp i lyset. De hadde en forestilling om at de etter å ha fortalt sin historie, kunne gå videre i livet som om alt nå var over og tilbakelagt. De erfarte det motsatte. Utfordringene med å forholde seg til det som hadde skjedd, begynte for alvor først etter at de hadde fortalt om hva de hadde blitt utsatt for, og overgriperen var stilt til ansvar.

Jeg har selv gått en lang vei siden jeg luftet tilgivelsens mulighet for disse mennene. Møter med mennesker som har blitt dypt krenket og bærer på smertefulle sår og traumer, har gjort at jeg ikke lenger bringer på bane tanken om å tilgi. Målet er ikke å tilgi, men først og fremst å ta et oppgjør med urett og med en påført opplevelse av skyld og medansvar. Så kan tilgivelse være en bonus som nettopp dette oppgjøret legger til rette for. Tilgivelse er da ikke noe du gir fordi du skal, eller noe du gjør fordi det formodentlig setter deg fri. Tilgivelse er først og fremst noe du oppdager har skjedd eller kan skje fordi du alt er blitt fri fra den påførte ryggsekken med skyld og skam.

TILGIVELSE – PÅ GODT OG VONDT

Sosionom og familieterapeut Torborg Aalen Leenderts har beskrevet tilgivelse som et lite ord med stor betydning.⁴ Hun gjør samtidig en viktig skjelning mellom tilgivelse og det hun kaller «hverdagsuretten».⁵ Hverdagsuretten er dette å trække på hverandres tær både i bokstavelig og overført betydning. Det er noe vi gjør mot hverandre som begge parter opplever er bagatellmessig, og som enkle ord som «unnskyld» eller «beklager» kan rydde opp i. Det er forhold vi med rimelig vilje til overbærenhet kan skvære opp i der og da. Det kan lik et skrubbsår gjøre vondt i øyeblikket, men stort sett er veien kort mellom hendelsen og å kunne legge det vonde bak seg.

Tilgivelse har først og fremst relevans i møte med hendelser som skaper dype sår og setter spor i livet til den som blir rammet. Vi kan bruke ord som 'svik' og 'krenkelser' for å beskrive hva det da handler om. Dette kan skje mellom mennesker som maktmessig er jevnbyrdige, og det kan skje der maktforholdet er skjevt og den sterkere part trækker på den svake i relasjonen. Begge deler blir behandlet i denne boka, men det er tilgivelse i såkalte maktasymmetriske forhold det her først og fremst rettes søkelys mot.

Ut fra kristen tro er tilgivelse grunntonen i Guds frelse. Bibelen forteller at Gud møter oss i Jesu Kristi forsoningsverk, slik at vi kan leve i fellesskap med ham som er levende og hellig. Dette er jubeltonen i selve evangeliet. Kom – for alt er ferdig! Jesaja formidler dette: «Kom, alle tørste, kom til vannet! Dere uten penger, kom og kjøp korn og spis! Kom, kjøp korn uten penger, vin og melk uten betaling!»⁶ Gud tilbyr oss sin tilgivelse uten betingelser fordi han selv har oppfylt alle betingelser for å kunne tilgi.

Tilgivelse mellom mennesker er noe av det fineste som kan skje. Like fullt er spørsmålet om tilgivelse utfordrende når det knyttes til opplevelser som har etterlatt seg dype sår og avtrykk i livet til den som er krenket. Hvordan skal vi da forstå ordene i bønnen «Vår Far», der Jesus lærer sine disipler at de skal tilgi hverandre slik Gud tilgir dem?⁷

At Bibelen sier at Gud gir oss sin tilgivelse betingelsesløst, har skapt en forestilling hos oss om at Guds tilgivelse *er* betingelsesløs. Når da bønnen Jesus lærte oss å be sier at vi skal tilgi hverandre slik Gud tilgir oss, blir dette formidlet som at å tilgi ubetinget er vår kristenplikt. Spørsmålet er like fullt hvordan vi kan forstå tilgivelse ut fra kristen tro og menneskelig erfaring. Hvordan kan vi komme til rette med at vi skal tilgi som Gud, og samtidig ærlig innrømme at det i gitte situasjoner verken er mulig eller rett å tilgi?

HVA BOKA INNEHOLDER

Jeg har i store deler av mitt voksne liv møtt mennesker som har blitt utsatt for dyptgripende krenkelser gjennom seksualisert maktmisbruk, og jeg har møtt de menneskene som har påført krenkelsene. Spørsmålet om tilgivelse og forsoning har gang på gang blitt tematisert, ikke minst når dette skjer i en kristen sammenheng. For mange av dem som er blitt krenket, oppleves tilgivelse som et umulig krav. For dem som har krenket, blir tilgivelse gjerne ansett som en mulighet til å beholde tillitsposisjon og opprettholde et godt rykte. For fellesskapet og omgivelsene oppfattes ofte tilgivelse og forsoning som en mulighet til å legge det vonde bak, slik at alt kan bli som før.

Denne boka vil prøve å svare på hva tilgivelse og forsoning er og kan være, sett i lys av den kristne tro og et kristent menneskesyn. Tre forhold legges til grunn for å komme til rette med dette:

- Tilgivelse og forsoning mellom mennesker er basert på et oppgjør der ansvarsforhold blir klargjort.
- Forståelse av makt og hvordan maktutøvelse preger samspillet mellom mennesker, er et nødvendig hjelpemiddel til å avklare hva som kjennetegner et rettferdig og frigjørende oppgjør.
- Et sant og rett oppgjør kjennetegnes av at den krenkede blir ivaretatt og reist opp, at den anklagede blir behandlet rettferdig og respektfullt, og at de som er en del av sammenhengen der krenkelsene har funnet sted, blir involvert og informert.

I Bibelen møter vi fortellingen om slavekvinnen Hagar som hadde fått barn med Abraham, og som opplevde Guds omsorg og beskyttelse da hun flyktet fra Sara og ut i ørkenen med gutten Ismael. Hagar sa at «du er Gud som ser».⁸ Omsorg og ivaretagelse vil si å se den andre. Tilgivelse og forsoning er nært knyttet sammen med både å se seg selv og å se den andre på bakgrunn av de hendelsene som har skjedd, men også å se seg selv og den andre som mer enn disse hendelsene. Dette er relasjonelle byggesteiner som kan bidra til at oppgjør, tilgivelse og forsoning har aktualitet.

Bokas første hovedkapittel tar opp temaer som har spesiell betydning for å kunne forstå hva som er grunnlaget for tilgivelse og forsoning. *Oppgjør, tilgivelse og forsoning* er overskriftene på de tre neste hovedkapitlene. Umiddelbart etter en del underkapitler eller hovedkapitler har jeg lagt inn forslag til litteratur som gir deg mulighet til å gå mer i dybden av de temaene som tas opp.

Møtene mine med mennesker som har hatt behov for å komme til rette med tilgivelse etter å ha blitt påført dype sår og krenkelser av mennesker de har hatt tillit til, eller som har stått dem nær, har lært meg svært mye. De siste tjuefem årene av mitt yrkesaktive liv hadde jeg min arbeidsplass på høyskoler. Det har gitt meg mulighet til å skrive og publisere faglige

og vitenskapelige bidrag, blant annet innenfor temaene jeg behandler her. Mye av dette er kunnskap jeg trekker veksler på, noe er også bearbeiding av hva jeg tidligere har skrevet. Det jeg tidligere har utgitt, vil du blant annet finne som anbefalt fordypningslitteratur, samt i referanser i fotnoter og i litteraturlisten bakerst i boka.

God lesereise i et utfordrende og samtidig livgivende landskap!